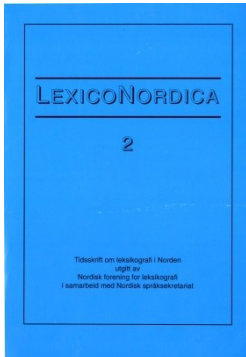

LexicoNordica

Titel:	Substantiv avledda av adjektiv och verb – en jämförelse mellan några ordböcker med finska som källspråk	
Forfatter:	Nina Martola	
Kilde:	LexicoNordica 2, 1995, s. 89-108	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Nina Martola

Substantiv avledda av adjektiv och verb – en jämförelse mellan några ordböcker med finska som källspråk

For certain types of Finnish derivatives, equivalents are rarely to be found on the lexical level in Swedish, or, if equivalents exist, they can at least not be constituents of the same type of syntactical constructions as the Finnish words. Traditionally, users of dictionaries with Finnish as the source language have been given little or no guidance of how to handle constructions containing derivatives. In the new Finnish-Swedish dictionary, there will be syntactical models consisting of short explanations and plenty of examples of translated phrases. From the entries there will be references to the model concerned. The reference can either be the only element in the entry beside the head word or it can be given in addition to equivalents and/or examples.

1. Inledning

Som ett samarbetsprojekt mellan Forskningscentralen för de inhemska språken och det stora finska bokförlaget WSOY håller en ny finsk-svensk storordbok på att utarbetas. Arbetsnamnet är kort och gott *Finsk-svensk ordbok*. I denna artikel kommer förkortningen *FSO* att användas. Utgångsmaterialet är en finsk enspråksordbok, *Suomen kielen perussanakirja* ('Finsk basordbok') (1990–1994), som också har utarbetats vid Forskningscentralen. Det är alltså fråga om en helt ny tvåspråksordbok och inte om en revidering av någon redan existerande.

När man utarbetar en ordbok där finska är källspråket och svenska (eller vilket germanskt eller romanskt språk som helst, för den delen) är målspråket, konfronteras man med vissa problem som föranleds av språkens olika natur – problem som lexikografer som arbetar med närmare besläktade språk inte råkar ut för i lika hög grad.

Ett kännetecknande drag för finskan är en synnerligen produktiv ordbildning med hjälp av avledning. Även om motsvarande bildningsmönster existerar i svenskan finns det betydligt starkare restriktioner för vilka ord avledningsändelserna kan fogas till, vilket innebär att man som tvåspråkslexikograf rätt så ofta råkar ut för fall av total avsaknad av ekvivalenter.

Dessutom kan existerande svenska ekvivalenter inte ingå i samma typer av ordfogningar som sina finska motsvarigheter. Det här är ju i och för sig ett syntaktiskt problem, som man som ordboksförfattare strängt taget kunde välja att bortse från, och som också traditionellt har försummats i befintliga ordböcker med finska som källspråk. Vi

har valt att ta oss an problematiken, och jag skall i det följande redogöra för på vilket sätt.

2. Hänvisningar till översättningsmodeller – syntax i en ordbok

Vi kom i ett tidigt skede av vårt arbete fram till att vi för en del av de besvärliga ordbildningstyperna skulle utarbeta översättningsmodeller dit vi hänvisar användaren från själva ordartikeln. Det rör sig om finska ord (avledning) som saknar motsvarigheter på lexikal nivå eller vars ekvivalenter är underkastade andra syntaktiska restriktioner än de finska avledningarna. Hänvisningen kan antingen stå ensam, vid total avsaknad av ekvivalenter, eller ges utöver de ekvivalenter och/eller exempel som finns i själva artikeln.

I hela ordboksmaterialet finns det 4.300 hänvisningar till de olika modellartiklarna, varav 1000 är ensamma hänvisningar och 3.300 hänvisningar som ges utöver ekvivalenter och/eller exempel. (Samtliga siffror är avrundade.) Antalet kommer förmodligen att öka något vid den genomgång av manuskriptet som pågår när detta skrivs. Av de sammanlagt 4.300 modellhänvisningarna är 2.120 hänvisningar till egenskapssubstantiv, 1.630 till nomina actionis, 350 till nomina agentis och 200 till övriga modeller, som inte behandlas här.

För att konkret presentera problematiken och idén till lösning har jag gått till väga på följande vis. Ur första hälften av uppslagsorden på *p* har jag sökt fram alla de ordartiklar i vårt material som innehåller enbart en modellhänvisning (i hela artikeln eller i ett betydelsemoment). P representerar ett gott statistiskt genomsnitt i många avseenden, därav valet. Avsnittet omfattar 4.700 uppslagsord av de drygt 90.000 som kommer att ingå i ordboken.

Jag skall visa hur motsvarande ordartiklar ser ut i Cannelin-Hirvensalo-Hedlunds (1976) stora finsk-svenska ordbok, som tillkommit under en lång tidsrymd, men vars sista reviderade upplaga är från 1976 (ca 150.000 ord och uttryck), och, mera kursivt, i den stora finsk-engelska ordboken av Hurme-Malin-Syväoja (1989) (i fortsättningen FE) med ca 160.000 ord och uttryck.¹

För att åskådliggöra problematiken ur språkfunktionell synvinkel har jag sökt belägg på motsvarande ord i tre finska korpusar och försökt sätta in de ekvivalenter Cannelin & al. ger i autentiska satser.

¹ Förlaget meddelar inte antalet uppslagsord utan antalet ord och uttryck. Förmodligen kommer bägge ordböckerna ganska nära FSO vad antalet lemmar beträffar.

3. Substantiv avledda av adjektiv (egenskapssubstantiv)

Den första gruppen jag skall behandla är substantiv avledda av adjektiv, i korthet i det följande *egenskapssubstantiv*.

I det undersökta p-materialet finns det 17 fall där en ordartikel eller ett betydelsemoment av en artikel innehåller enbart modellhävisning. Av dessa 17 substantivavledningar ingår endast 6 i Cannelin & al. För 6 av de 11 som saknas finns grundordet, alltså motsvarande adjektiv, med. I den finsk-engelska ordboken återfinns endast 4 av substantivavledningarna, medan grundorden till 10 av de 13 saknade finns med.

Det är alltså uppenbart att FSO lemmatiserar betydligt fler avledningar än de två andra ordböckerna av motsvarande omfång. Lemmatiseringen i FSO härrör sig med smärre avvikelser från *Suomen kielen perussanakirja* (1990–1994), men alldeles klart är att många av de besvärliga avledningarna skulle ha strukits om inte redaktionen hade gått in för idén med översättningsmodeller. En jämförelse med *Nykysuomen sanakirja* (1951–61) (i fortsättningen NS), som är en omfattande finsk enspråksordbok med drygt 200.000 uppslagsord och *Perussanakirjas* föregångare, ger ett vid första påseendet överraskande resultat. Av de 17 avledningarna finns en enda med som eget lemma, trots att ordboken är så omfattande. Förklaringen är att NS nästan genomgående tar upp avledningarna under grundordet. Så här ser t.ex. artikeln *pakollinen* 'obligatorisk' ut:

pakollinen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.*

Vi får alltså veta att *pakollinen* är ett adjektiv och att ett adverb på *-sesti* och ett egenskapssubstantiv på *-suus* kan bildas. Till den enda avledning som såg ut att finnas i NS kan vi lägga ytterligare 13 som återfinns under sitt grundord i form av avledningsändelser. Av de 3 som då saknas saknas även grundordet, motsvarande adjektiv, till ett.

För de uppslagsord som finns med i de båda andra tvåspråksordböckerna ser artiklarna ut så här:

FSO	Cannelin	FE
paikallisuus		
1 <i>ks. s.#</i>	lokalitet lokal karaktär lokal natur	—

2 fil.[...]

paikallisuuden käsitys
 rumsbegrepp
paikallisuuden ja ajan
käsitys
 föreställning om tid
 och rum

pakollisuus*ks. s.#*

pakko
 nödtvång
 tvångsmål
 nödvändighet

pakko
 compulsion
 vältämättömyys
 necessity

paradoksaalisuus*ks. s.#*

-

paradoxicality
 paradoxy

perinteellisyys*ks. s.#*

det traditionella (hävd- -
 vunna, nedärvda)

perinteisyys*ks. s.#**ks. perinteellisyys* -**peräkkäisyys***ks. s.#*

successivitet;
 ordningsföljd)
 [Sic!]

succession
 sequence

pirteys*ks. s.#*

pigghet
 kryhet
 friskhet
 livlighet

liveliness
 briskness etc.

(pirteä: brisk, alert,
 lively, spirited, vi-
 vacious, ..full of
 spirits, fresh, pred.
 awake)

Hänvisningen till modellen i FSO kommer att bestå av en sidangivelse. I exemplen här står hänvisningen ensam, eftersom det var kriteriet för urvalet för denna artikel, men den kan också ges i tillägg till eventuella ekvivalenter och exempel och får då formen *ks. myös s.# 'se också s.#'*.

Ett försök att sätta in de ekvivalenter Cannelin & al. ger i ett par satser hämtade ur textkorpusarna gav följande resultat.

[hän]	*[han]
vastustaa	motsätter sig
ruotsin kielen	det svenska språkets
pakollisuutta	nödtvång / tvångsmål / nödvändighet
suomenkielisissä	i våra finska
kouluissamme	skolor
voitaisiin kai	*man kunde kanske
harkita	överbäga
jäsenäänestysten	medlemsomröstningarnas
pakollisuutta	nödtvång / tvångsmål / nödvändighet
muissakin asioissa	även i andra ärenden

En användare av Cannelin & al. riskerar tyvärr att producera sådana översättningar, och man stöter också rätt ofta på mer eller mindre obegripliga formuleringar av det här slaget i svenska (översatta) texter i Finland. Det är ett av skälen till att vi velat ge våra användare råd och anvisningar om hur de skall tackla nominalfraser innehållande egenskapssubstantiv, när de översätter till svenska. Framställningen är inte på något vis tänkt att vara uttömmande, utan vi pekar kort på olika möjligheter och ger exempel på vettiga översättningar. Ungefär som följer är det tänkt att modellen skall se ut.

MODELL: Egenskapssubstantiv

Avledningar på *-(u)us/- (y)ys* med genitivbestämning (eller possessivt suffix)

De finska substantiven på *-(u)us/- (y)ys* saknar många gånger motsvarigheter på ordplanet i svenskan och man måste välja andra sätt att uttrycka tankeinhållet i dem. Även då motsvarigheter finns på ordplanet är andra konstruktioner ofta att föredra på svenska. Nedan ges exempel på olika översättningsmöjligheter.

Nominalfras där substantiveringen motsvaras av ett attribut på svenska

En avledning på *-(u)us/- (y)ys* föregången av genitiv är en vanlig typ av ordfogning på finska. Den finska nominalfrasen motsvaras vanligen på svenska av en nominalfras där egenskapen uttrycks med ett attribut och huvudordet åsyftar egenskapsbäraren. Man kan ta utgångspunkt i finskan; *viisas koira, pakollinen jäsenäänestys* (nedan).

Hän kehui *koiransa viisautta* Han skröt med *sin kloka hund*

Voitaisiin harkita
jäsenäänestysten pakollisuutta Man kunde överväga *obligatoriska*
medlemsomröstningar

Den första meningen är ett exempel på att man på svenska undviker flera genitiver efter varandra, om det inte är fråga om person. Man kan alltså tala om *hans hustrus klokhed* men ogärna om **hans hunds klokhed*. Däremot går *hundens klokhed* bra.

Infinitivfras

Ofta motsvaras den finska nominalfrasen av en svensk infinitivfras, vars verbdel inte har någon representation i den finska texten.

Voitaisiin harkita *jäsenäänestysten* Man kunde överväga *att göra*
pakollisuutta *medlemsomröstningarna*
obligatoriska
...att införa obligatorisk
medlemsomröstning

Genom att, för att *osv.* + *infinitiv*

Hän ärsytti monia Han förargade många *genom att*
epäsovinnaisuudellaan *vara så okonventionell*

I exemplet fyller suffixet *-an* samma funktion som en genitivbestämning.

Att-sats

Mycket vanligt är att avledning på *-(u)us/-(y)ys* föregångna av genitiv motsvaras av en att-sats på svenska. Förhållandet mellan huvudord och bestämning är omkastat liksom ovan. Ett lämpligt predikatsverb tillkommer, vars form styrs av huvudsatsen.

Hän vastusti *jäsenäänestysten* Han tyckte inte *att*
pakollisuutta *medlemsomröstningarna skulle*
vara obligatoriska

Asian kiireellisyyden takia
pidettiin ylimääräinen kokous

På grund av att ärendet var
brådskande hölls ett extra
sammanträde

Hän ärsytti monia
epäsovinnaisuudellaan

Att han var så okonventionell
förargade många

Andra bisatser

Hän kehui *koiransa viisautta*

Han skröt med *hur klok hans hund*
var

Hän ei ryhtynyt pohtimaan
kirjeen lähettäjän
henkilöllisyyttä

Han började inte grubbla över
vem det var som hade skickat
brevet
...*vem brevet kom från*

Asian kiireellisyyden takia
pidettiin ylimääräinen kokous

Eftersom ärendet var brådskande
hölls ett extra sammanträde

Vaarallisuutensa takia uusi
malli joutui myyntikieltoon

Den nya modellen förbjöds
eftersom/då den visade sig vara
farlig
Eftersom den nya modellen visade
sig vara vara farlig förbjöds den

Hän ärsytti monia
epäsovinnaisuudellaan

Han förargade många *eftersom*
han var så okonventionell
...*på grund av att han var så*
okonventionell

Ett lämpligt ord sätts in

Asian kiireellisyyden takia
pidettiin ylimääräinen kokous

På grund av *ärendets brådskande*
natur hölls ett extra sammanträde

Rahamarkkinoiden kireys...

Det strama läget på
penningmarknaden...

Hän ärsytti monia
epäsovinnaisuudellaan

Han förargade många med sitt
okonventionella sätt

Egenskapssubstantivet lämnas översatt

Hän ei pohtinut *kirjeen lähettäjän henkilööllisyyttä* Han grubblade inte över *avsändaren*

Avledningarna på -(u)us/-(y)ys utan genitivbestämning

Också egenskapssubstantiv på -(u)us/-(y)ys utan genitivbestämning kan vara vanskliga att översätta. Tumregeln är att de på svenska motsvaras av ett uttryck där ett adjektiv är kärnan.

Tyytyväisyys oli molemmipuolista Bägge parter var nöjda

Epäsovinnaisuus saattaa herättää närkästystä Är man *okonventionell* kan det ibland hända att man förargar folk
Den som är *okonventionell* förargar ibland folk

Också då motsvarighet finns på ordplanet är andra uttryckssätt möjliga och ibland rent av att föredra på svenska.

Hän ei kestä *yksinäisyyttä* Han står inte ut med *att vara ensam*
Han står inte ut med *ensamhet*

Tyhmydestä häntä ei ainakaan voi syyttää *Dum* är han åtminstone inte *Dumhet* kan han åtminstone inte beskyllas för

4. Verbalsubstantiv**4.1 Nomen actionis**

Två slag av verbalsubstantiv kommer att behandlas här. Den första gruppen är bildningar som betecknar en handling eller ett skeende, nomen actionis.

Det finns flera avledningstyper som vi för säkerhets skull har hållit isär i vårt material, men samma översättningsmodeller blir aktuella för samtliga, så de kan behandlas gemensamt i en modellartikel. De avledningstyper som vi har modellhänvisningar från är *-minen*, *-nta/-ntä*², *-nti*, *-o/-ö*, *-u/-y* samt *-s*, *-os/-ös*, *-us/-ys* (Ikola 1986:85 ff.).

² Formerna som skils åt av snedstreck är allomorfer av samma morfem och beror på finskans vokalbalans

Det finns några typer till, men de föranleder inte på samma vis konstruktionsproblem på svenska – betydelsen av handling är mindre framträdande – och inget hindrar att man i enskilda fall hänvisar också från andra avledningar än de ovan uppräknade.

I p-materialet finns det 12 ordartiklar (inklusive betydelsemoment av artiklar) där behandlingen i FSO inskränker sig till en modellhänvisning. Av dessa finns 7 med som lemman i Cannelin & al. För 4 av de 5 bildningar som saknas i Cannelin saknas även grundordet, verbet. I den finsk-engelska ordboken är tendensen den motsatta; bara 3 av avledningarna finns med som uppslagsord, medan grundordet till samtliga de 9 avledningar som saknas finns med. Det förefaller alltså som om verbalsubstantiven av redaktörerna för den finsk-engelska ordboken har ansetts vara grammatiska bildningar som inte behöver lemmatiseras i en ordbok. I Nykysuomen sanakirja finns 5 av orden med som lemman och ytterligare 4 tas upp som avledningar under motsvarande verb.

Så här ser artiklarna ut i de tre tvåspråksordböckerna.

FSO	Cannelin	FE
paisutus <i>ks. s.#</i>	kuv. liiallisuus, liioittelu överdrift överord	mus. swell
pehmustus <i>1 ks. s.#</i>	uppmjukning vaddering stoppning bolstring madrassering	–
<i>2 ks. pehmuste</i>		
pelotuls <i>1 pelottaminen ks. s.#</i>	skräck skrämsel skrämmande injagande av fruktan	1 pelottelu intimidation lak. deterrence 2 lak. -keino deterrent [...]
2 pelottava esimerkki avskräckande exempel [...]	–	

pano		
1 ks. s.#	juoman, er. oluen brygd brygning	-
2 tilillepano insättning -en -ar; talletus deposition -en -er	-	tilille- deposit [...]
3 ark. yhdyntä knull -et =, skjut -et =	-	-
parantelu		
ks. s.#	förbättring korrigering överarbetning	-
peittely		
ks. s.#	ks. peitteleminen	-
(-)	peitteleminen (vrt. <i>peitellä</i>) täckande höljande skylande döljande bemantlande	(-)
pelottelu		
ks. s.#	skrämmande skrämskott -et	säikyttely frightening scaring uhkailu intimidation tuholla yms. alarmism

I korpusarna fanns det ett belägg på *pelotus*. Om man använder de ekvivalenter som Cannelin ger, bör översättningarna se ut så här:

synkäksi	*till dyster	*till dystert	*till injagande
pelotukseksi	skräck / skrämsel	skrämmande	av dyster fruktan
kaikille naisille	för alla kvinnor	av alla kvinnor	i alla kvinnor

Några prepositionsangivelser finns inte i Cannelin, så prepositionerna måste användaren försöka gissa sig till, vilket är ytterst svårt för en finskspråkig. Här har jag använt de prepositioner som känts naturligtast

på svenska (i den mån ordet *naturlig* kan användas i det här sammanhanget).

Satsen med belägget på *parantelu* blir något bättre, men den oavslutade aktionsarten framkommer inte.

[tämä]	(*?) [detta]
olisi	vore
eräänlaista	ett slags
yhteiskunnallisen statuksen	
parantelua	förbättring / korrigerig / överarbetning av den samhälleliga statusen

Beläggen på *pelottelu* var flera stycken, och översatta med hjälp av Cannelin börjar de se ut så här:

haitallisinta	*skadligast
on	är
pelottelu	skrämmandet / skrämskottet
pelottelut	*skrämmandet (*)skrämskottet
lylituotannolla	med överproduktion om överproduktion

Vår modell för hanteringen av verbavledningarna kommer att se ut ungefär så här.

MODELL: Nomen actionis

Verbalsubstantiv som betecknar en handling eller ett skeende bildas med hjälp av flera olika ändelser i finskan. Avledningarna saknar ibland helt och hållet motsvarigheter på ordplanet på svenska. Ibland finns det visserligen motsvarigheter, men dessa kan långt ifrån alltid ingå i samma typer av ordfogningar som de finska avledningarna. Här följer några råd om hur fraser med verbalsubstantiv kan översättas.

Infinitiv

Huutaminen ei auta	Det hjälper inte <i>att skrika</i> <i>Att skrika</i> hjälper inte
Suunnitellaan <i>uuden bussilinjan perustamista</i>	Det finns planer på <i>att inrätta en ny busslinje</i>

Ihmiset käyttävät paljon aikaa *television katseluun* Folk använder mycket tid till *att se på TV*

Hän inhosi *bussilla kulkemista* Han avskydde *att åka buss*

Hän inhosi *junalla matkustamista* Han avskydde *att åka tåg / resa med tåg*

Om verbalsubstantivet har bestämmningar tänker man sig den finska nominalfrasen upplöst till en vanlig infinitivfras; *laatia kirje, katsella televisiota, kulkea bussilla*. Blir bestämningen objekt motsvaras den på svenska av objekt, prepositionsobjekt eller adverbial, beroende på hur det svenska verbet konstrueras. Blir bestämningen adverbial motsvaras den av adverbial, prepositionsobjekt eller objekt på svenska allt efter verbet.

För att, efter att osv. + *infinitiv*

Hän tarvitsi sanakirjaa *kirjeen laatimiseen* Han behövde ordbok *för att skriva brevet*

Parin päivän miettimisen jälkeen hän suostui *Efter att ha funderat ett par dagar* sade han ja

Bisatser av olika slag

Om genitivbestämningen blir subjekt när den finska nominalfrasen upplöses, t.ex. *hanke onnistuu, vesi nousee* (nedan), motsvaras konstruktionen av en bisats på svenska. Verbformen i bisatsen styrs av huvudsatsens.

Att-sats

Hän on vakuuttunut *hankkeen onnistumisesta* Han är övertygad om *att planen kommer att lyckas*

Hän ei uskonut *hankkeen onnistumiseen* Han trodde inte *att planen skulle lyckas*

Veden nousu yli äyräiden pitäisi voida estää Man borde kunna förhindra *att vattnet stiger* över bräddarna

Temporal bisats

Hän tuli asemalle kymmenen minuuttia ennen *junan lähtöä*

Han kom till stationen tio minuter *innan tåget skulle gå*
(eller: ...*före tågets avgång*)

Meidän täytyy olla asemalla kymmenen minuuttia ennen *junan lähtöä*

Vi måste vara på stationen tio minuter *innan tåget går*
(eller: ...*före tågets avgång*)

Junan lähtöön on kymmenen minuuttia

Det är tio minuter *tills tåget går*

Ennen opettajaksi tuloaan hän oli toiminut kääntäjänä

Han hade varit översättare *innan han blev lärare*

Hän tarvitsi sanakirjaa *kirjeen laatimiseen*

Han behövde ordbok *när han skulle skriva brevet*

I det sista exemplet blir genitivbestämningen objekt om man upplöser nominalfrasen till en infinitiv (*laatia kirje*), men tanken i meningen är *hän tarvitsi sanakirjaa, kun hän laati kirjeen*, och det är enligt den man konstruerar den svenska meningen.

Kausal bisats osv.

Hän tarvitsi sanakirjan *kirjeen laatimiseen*

Han behövde ordboken *eftersom han skulle skriva ett brev*

Indirekt frågesats

Hän oli epävarma *Lassen tulosta*

Han var osäker på *om Lasse skulle komma*

Tiedätkö *Lassen tulosta* mitään?

Vet du *när Lasse kommer?*
Vet du *om Lasse kommer?*

Relativ bisats

Ihmisten huiputtamisella ei ole minkäänlaisia rajoja Det finns inga gränser för vad man kan lura i folk
 ...vad det går att lura i folk
 ...vad folk går på

Också här blir genitiven objekt om nominalfrasen löses upp till en infinitiv (*huiputtaa ihmisiä*). I motsats till i exemplet ovan finns det inget subjekt i meningen, d.v.s. ingen bestämd handlande, utan tanken är *ihmisiä voi huiputtaa*. I sådana fall motsvaras konstruktionen ofta av en sats med formellt subjekt eller med *man* som subjekt på svenska. Ibland är ett perspektivbyte lösningen.

Ingen motsvarighet

Ibland lämnas verbalsubstantivet helt enkelt översatt, särskilt om det är betydelsesvagt, men även i andra fall.

Asian toimittamisen ei otaksuttu vievän kymmentä minuuttia kauemmin Ärendet antogs inte ta mer än tio minuter

Suunnitellaan uuden bussilinjan perustamista Det finns planer på en ny busslinje
 En ny busslinje planeras

Exempel på diverse andra översättningar

Keskustellaan uuden bussilinjan perustamisesta Möjligheten att inrätta en ny busslinje diskuteras
 Frågan om att inrätta en ny busslinje diskuteras

Uuden bussilinjan perustaminen parantaa yhteyksiä länteen Den nya busslinjen förbättrar förbindelserna västerut
 I och med den nya busslinjen förbättras...
 I och med att den nya busslinjen inrättas förbättras...

Veden nousu yli äyräiden pitäisi voida estää Man borde kunna förhindra översvämningar

Rouva E. oli ottanut toisen <i>lapsen hoitoonsa</i>	Fru E. hade tagit ett nytt <i>dagbarn</i>
Viihtykö Janne rouva E:n <i>hoidossa?</i>	Tyckte Janne om att vara hos fru E.? Trivdes Janne hos fru E.? (om det av sammanhanget framgick att han var dagbarn)
Toinen tytär vaati <i>silmälläpitoa</i>	Den andra dottern måste <i>passas</i>
<i>Vauvan itku</i> loppui	Babyn slutade <i>gråta</i>
<i>Ihmisten huiputtamisella</i> ei oikeastaan ole minkäänlaisia rajoja	<i>Det går att lura i folk</i> praktiskt taget vad som helst <i>Man kan lura i folk...</i>
<i>Vajan siivoamiseen osallistuneille</i> tarjottiin keittoa	De som <i>hade varit med och städat skjulet</i> blev bjudna på soppa De som <i>hade hjälpt till att städa skjulet...</i>
<i>...että tyylihuonekalujen harrastus</i> olisi nykyään eräänlaista yhteiskunnallisen statuksen <i>parantelua</i>	<i>... att folk i våra dagar har/ håller sig med stilmöbler för att höja sin samhällელიga status</i> <i>... att stilmöbler i våra dagar är ett sätt att höja den samhällელიga statusen</i>

4.2 Nomen agentis

Den sista avledningstypen som skall tas upp här är nomen agentis, eller finska verbavledningar på *-ja/-jä*. Det undersökta p-materialet i FSO uppvisar 8 artiklar med enbart modellhänvisning. Cannelin & al. har med 3 av dem och grundordet till 4 av de saknade. FE har med en enda av avledningarna som uppslagsord, medan grundordet till 6 av de saknade finns med. I Nykysuomen sanakirja finns 6 av avledningarna med, samtliga som lemman, och därtill finns grundordet till ett av de saknade.

Avledningar på *-ja/-jä* kan i finskan bildas till de flesta verb. De kan alltså till skillnad från svenska avledningar på *-are* syfta också på en aktör som tillfälligt utför något. I vissa fall kan svenska avledningar på *-ande* fungera, och de ges då som ekvivalenter i själva artiklarna, nomen avledningar på *-ande* kan inte bildas i lika hög grad som avledningar på *-ja/-jä* i finska. (Ikola 1986:84, Malmgren 1994:49ff.)

Så här ser artiklarna ut i de tre ordböckerna:

FSO	Cannelin	FE
paketoija <i>ks. s.#</i>	paketerare paketererska	—
pelkääjä <i>ks. s.#</i> ~n paikka framsäte -t -n yleisk.	—	leik. ~n paikka death seat
2 pesijä linnuista <i>ks. s.#</i>	häckare <i>aikainen</i> ~ en fågel som häckar tidigt	—
piileskelijä <i>ks. s.#</i>	som håller sig gömd, dold	—

Artiklarna *paketoija* och *pesijä* bör ses över i FSO. För *paketoija* kan ekvivalent ges, varvid hänvisningen i stället bör få utformningen *ks. myös 'se även'*.

I SAOB 1933 sägs följande om *häckare*: "fågel som häckar (på viss plats); ss. senare led i ssgr.". En ekvivalent *-häckare* kunde alltså ges, där strecket anger att ordet förekommer sammansatt.

I textkorpusarna förekom *pelkääjä* och *pilaaja* men inget av de ord som Cannelin & al. har med som uppslagsord.

Ordagranna översättningar till ett par av beläggsatserna skulle se ut t.ex. så här:

muutoksen
pelkääjät
ovat puolueettomia

yksikään meistä ei liene
elintasonsa **nostajana**
ja samalla
ympäristön **pilaajana**
täysin synnitön

*förändringens
fruktare
är neutrala

*ingen av oss är väl
som sin levnadsstandards höjare
och samtidigt
som miljöns nedsmutsare
helt syndfri

MODELL: Nomen agentis

Nomina agentis är verbalsubstantiv som betecknar utövare av en verksamhet, någon som gör något. Det finns en mycket väsentlig skillnad mellan de finska avledningarna på *-ja/-jä* och deras svenska motsvarigheter, nämligen att de kan bildas till nästan vilket verb som helst, vilket inte är möjligt på svenska. Svenska personbetecknande verbalsubstantiv på *-are* kan heller inte användas för att ange att någon tillfälligt sysslar med något. Det kan avledningarna på *-ande/-ende*, men sådana kan inte bildas och framför allt inte användas i samma utsträckning som de finska avledningarna på *-ja/-jä*. På svenska väljer man oftast andra konstruktioner.

Relativ bisats

<i>Soittajat</i> olivat enimmäkseen naisia <i>Ensimmäinen soittaja</i> oli vihainen	Det var mest kvinnor <i>som ringde</i> <i>Den första som ringde</i> var arg formellare: <i>Den första personen som ringde</i> var arg
<i>Kysyjä</i> oli Lasse	Den <i>som frågade</i> var Lasse utbrytning: Det var Lasse <i>som frågade</i> talspråk. <i>Han som frågade</i> var Lasse
Hän ei halunnut keskustella uudistuksen vastustajien kanssa	Han ville inte diskutera med <i>dem som motsatte sig reformen</i>
<i>Uudistuksen vastustajiakin</i> täytyy kuunnella	Man måste höra också på <i>dem som motsätter sig reformen</i>
<i>Uudistuksen vastustajille</i> sanoisin sen, että...	Till <i>dem som motsätter sig reformen</i> kan jag säga att...
<i>Uudistusten vastustajia</i> löytyy aina	Det finns alltid <i>personer/ folk / sådana som motsätter sig reformer</i>
<i>Uudistuksen pelkääjien</i> pahimmat aavistukset kävivät toteen	Det gick som <i>de som fruktade reformen</i> hade befarat

Ensimmäisen soittajan asia oli todella tärkeä *Den första som ringde* hade ett mycket angeläget ärende
formellare: *Den första personen som ringde...*

Ensimmäisen soittajan mies oli kuollut äskettäin *Den första damen som ringde* var nybliven änka

Då den finska nominalfrasen står i genitiv måste man på svenska oftast modifiera uttryckssättet så att ingen genitiv behövs, vilket de tre sista satserna är exempel på.

Huvudsatser av olika slag

Kuka on *kissamme tappaja*? Vem tog livet av vår katt?

Hän on *postimerkkien keräilijä* Han samlar på frimärken

Hän on *Hufvudstadsbladetin tilaaja* Han *har/ prenumererar på Hufvudstadsbladet*

Hän on aina ollut *hätäilijä* Han *har alltid haft en tendens att jaga upp sig*
Han *har alltid haft lätt för att bli skärrad*

Soittaja oli nainen *[Telefon]samtalet kom från en kvinna*

Substantiv med prepositionsattribut

Ordfogningar bestående av avledningar på *-ja/-jä* föregångna av genitivbestämning motsvaras ibland av substantiv med prepositionsattribut på svenska.

Uudistuksen vastustajien ensimmäinen toimenpide oli... *Den första åtgärd [som] motståndarna till reformen* vidtog var att...

Hän on *Hufvudstadsbladetin tilaaja* Han är *prenumerant på Hufvudstadsbladet*

Sammansättningar

När en finsk avledning på *-ja/-jä* med genitivbestämning (ibland även adverbial bestämning) syftar på yrkes- eller vanemässig verksamhet motsvaras den förhållandevis ofta av en sammansättning på svenska. Det kan i alla fall vara skäl att försöka belägga sammansättningen i svenska källor och inte bilda en själv utan vidare.

Hän on *postimerkkien keräilijä* Han är *frimärkssamlare*

Uudistuksen vastustajien *Reformmotståndarnas* första
ensimmäinen toimenpide oli... åtgärd var att...

Talon rakentajat ovat tehneet *Husbyggarna* har gjort ett gediget
perusteellista työtä arbete

Oville koputtelijat kävivät läpi *Dörrknackarna* gick igenom hela
koko korttelin kvarteret

Ibland kan sammansättning förekomma på svenska om handlingen är tillfällig men personen som utförde den har blivit ett begrepp.

Palmen murhaajaa tuskin *Palmemördaren* lär nog aldrig bli
koskaan saadaan kiinni fast

Så snart det i övrigt handlar om tillfällig handling måste genitivkonstruktionen få andra motsvarigheter

Haluaisin tavata *tämän talon* Jag skulle vilja träffa den *som har*
rakentajan byggd/ bygger det här huset

Ovelle *koputtaja* astui sisään Den som [håde] knackat steg in
Den som hade knackat på steg in

5. Avslutning

Jag har här presenterat tre av de ordbildningstyper som vi kommer att ha syntaktiska modeller för i den finsk-svenska ordbok vi håller på att utarbeta. Orsaken till att vi har stannat för den här lösningen är att en del av det finska lexikonet (d.v.s. vissa typer av avledningar) sällan kan översättas till svenska på lexikonets nivå. I stället måste syntaktiska lösningar tillgripas. Medvetenheten om den problematiken verkar vara liten bland våra tilltänkta användare, att döma av de många exemplen på mer eller mindre obegripliga ord för ord-översättningar man träffar på i svenska (översatta) texter i Finland.

Utförandet kan diskuteras, och har också diskuterats mycket inom redaktionen. Fortfarande lever modellerna, men så väldigt långt ifrån det slutliga presentationssättet bör lösningarna som visats här inte ligga. De förklarande texterna kommer att finnas både på finska och svenska.

Användaren hänvisas från själva ordboksartikeln till en sida (eller flera), på annat ställe i ordboken. Möjligen kan även ett paragrafnummer av något slag ges. Hänvisningen kan stå antingen ensam eller ges utöver de eventuella ekvivalenter och/eller exempel som förekommer i artikeln.

Placeringen av modellerna är inte slutgiltigt beslutad, men fömodligen kommer de att finnas i utanförtexten först eller sist i ordboken. Det har också funnits förslag om att de skulle placeras som "informationsrutor" inne i själva lemmalistan för att göra dem till en mera integrerad del av ordboken, men de blir nog för omfattande för en sådan placering.

Utöver de här presenterade modellerna kommer det att finnas en modell för hur kausativa verb skall hanteras och en modell för tidsuttryck samt eventuellt, åtminstone i framtida upplagor, modeller för iterativa och punktuella verbavledningar.

Litteratur

Undersökta ordböcker

Cannelin = Cannelin, Knut & Aulis, Hirvensalo, Lauri & Hedlund, Nils 1986 (1976): *Suomi-Ruotsi Suursanakirja/Finsk-svensk storordbok*. Borgå: WSOY.

FE = Hurme, Raija, Malin, Riitta-Leena & Syväoja, Olli 1989: *Uusi suomi-englanti suursanakirja/Finnish-English general dictionary*. Porvoo: WSOY.

NS = *Nykysuomen sanakirja (I-VI)* ('Nufinsk ordbok') 1951-61. Porvoo: WSOY.

Övrig litteratur

Ikola, Osmo 1986: *Nykysuomen käsikirja* ('Nufinsk handbok'). Espoo: Weilin+Göös.

Malmgren, Sven-Göran 1994: *Svensk lexikologi. Ord, ordbildning, ordböcker och orddatabaser*. Lund: Studentlitteratur.

Suomen kielen perussanakirja (I-II) ('Finsk basordbok') 1990-94. Päätoimittaja ('huvudredaktör'): Risto Haarala. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

SAOB 1933: *Ordbok över svenska språket, utgiven av Svenska Akademien* Band 12. Lund: A.-B. Ph. Lindstedts univ.-bokhandel.